

Толерантність — наша національна риса

Наскільки терпимим є сучасне українське суспільство?

Сьогодні, коли на долю України випали найважчі часи за роки незалежності, накопичивши всі сили, відстоюючи свої території, захищаючи своїх громадян і свої переконання, — слова терпимість, прийняття, повага набувають зовсім іншого змісту. Для нас, українців, це не просто теорія, це дії і вчинки.

Напередодні Міжнародного дня толерантності «Вісник» зустрівся з українським ученим, філософом, академіком НАН України, директором інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України Мирославом ПОПОВИЧЕМ, щоб по-

говорити про толерантність у сучасному суспільстві, про менталітет українців, про наші сильні та слабкі сторони.

Мірославе Володимировичу, якщо порівняти кілька поколінь українців, коли ми були терпиміші одне до одного — 20, 50 років тому чи зараз?

— Я належу до старшого покоління й точно можу сказати, що ще 70 років тому нас учили чого завгодно, але не толерантності. Радянське молоде покоління виховувалося у такому ідеологічному середовищі, яке вимагало різних, категоричних, чітко сформованих поглядів і переконань.

Мусило бути так, а не інакше, інша думка заслуговувала на публічний осуд. Про дипломатію годі було й казати, діяла певна установка на принциповість, визнавалася єдина система цінностей.

У 1956 році настав переломний момент. Він був пов'язаний з доповіддю Микити Хрущова «Про культ особи та його наслідки», тобто про розвінчання культу особи Сталіна, осуд масового терору довоєнних і післявоєнних років. Тоді відразу розпалася ідея винятковості Радянського Союзу, радянських людей. Реакція суспільства була миттєвою, і повернути колишню ідеологію

назад було вже неможливо. Перемога критичизму у відносинах між людьми стала серйозною підставою для створення більш толерантного суспільства. До речі, приблизно тоді ж ідея толерантності почала з'являтися і в церковних колах. Якщо раніше католик уважав православного ледь не еретиком, то у 60-ті роки минулого століття почала домінувати ідея розлучених братів. Люди різних концесій проявляли розуміння, прийняття інших культур і релігій.

Сьогодні ми живемо у світовому співтоваристві, де толерантність визнається як цінність. Щодо українців, звичайно, зараз ми набагато толерантніші, ніж, скажімо, 30 чи 70 років тому. Нас змінює історія. Але, хочу сказати, що поблажливості і повага до інших — наша національна риса. Якщо згадати, навіть за давніх часів в українських селах люди називали одне одного на «ви», у стосунках були чемні, бешкетували дуже рідко. Ідея толерантності завжди домінувала в українському суспільстві.

Нетерпимість породжує конфлікти. Прикладом можуть стати воєнні дії на сході України. Які головні помилки у взаєморозумінні, взаємодії були допущені у нашому суспільстві і до яких норм нам потрібно прагнути, щоб у країні відновився мир?

— Насправді ніяких причин для збройного конфлікту не було й немає. Ну, скажіть, за яку землю воюють ворогуючі сторони? Хіба комусь не вистачає гектара землі, щоб посіяти пшеницю? Кажуть про історичну спадщину. Але якщо так, то Кубань — історична земля українських козаків, а Крим — територія татарського народу. Адже не в цьому справа, немає підстав для суперечки ні матеріальних, ні ідеологічних. Справа в тому, що штучно створюється атмосфера винятковості, атмосфера ворожечі з метою зміцнення сталінських засад сучасної російської держави.

Глобальна загроза полягає ще й у тому, що конфлікт руйнує підвалини, на яких ґрунтується взаємодія різних політичних і державних структур світу. Якщо кожна держава ігноруватиме світове співтовариство, то про яку толерантність взагалі може йти мова?

У тому, що відбулося на українській землі, немає провини нашого суспільства, як і немає відмінностей між західними українцями та східними. Розмови про відмінності не мають ніякого підґрунтя. Я знаю деяких переселенців, спілкуюся по роботі з ученими з Донецька, Луганська. Ми — люди однієї землі. Інша справа, якщо виникають якісь внутрішні конфлікти (а без них не

може існувати жодне суспільство), ми маємо вирішувати їх по-європейськи. Цього слід навчитися.

Але ж від нас, простих українців, теж багато що залежить. Який урок нинішньої ситуації має засвоїти нація?

— Не хочеться виголошувати слово «інтернаціоналізм», від нього оскома бере, але, насправді, йдеться про те, щоб поєднувати інтернаціоналістичні, а б навіть сказав кос-

Верховну Раду, лаємо кожного депутата. Звичайно, влада дає українцям привід для цього. Та коли не буде причини, коли з'явиться повага людей, тоді й країна стане жити по-іншому. Якщо ж казати про загальні поняття, люди мусять навчитися любити одне одного. Ми шукаємо винних, але не бачимо своєї провини, критикуємо інших, і не сприймаємо критики у свій бік. Нам ще багато чого слід навчитися.

Наша країна переживає переломний момент: ми можемо опинитися у глухому куті, а можемо стати процвітаючою державою.

мополітичні погляди з високою національною самосвідомістю. Потрібно вчитися самим і вчити дітей поважати національні культури «мої» і «не мої», не розділяючи при цьому людей на «своїх» і «чужих». Це і є толерантність.

Ми вибрали європейський вектор розвитку і вже робимо перші кроки в цьому напрямку. Чи можна припустити, яким буде українське суспільство, скажімо, через 20 років?

—...У термодинаміці є поняття — точка біфуркації. Це коли система знаходиться у критичному, невизначеному стані, і подальший розвиток може бути абсолютно непередбачуваним. Зараз Україна переживає такий етап. Звичайно, можна робити прогнози щодо майбутнього України, але вони будуть діаметрально протилежні. Ми можемо стати як процвітаючою державою, так і опинитися в глухому куті, у глибокій периферії європейської цивілізації. Можемо розвиватися, йти вперед, долаючи перешкоди і все нові й нові виклики часу, а можемо орієнтуватися на старі, звичні алгоритми державності. Вибір — за нами. Погляньте, як нерівномірно розвивається суспільство на всій земній кулі. Одні нації не прагнуть до розвитку, живуть аскетично, вистачало б на їжу, а все інше не має значення. Інші — поліпшують якість життя через працю, навчання, усвідомлення, сприйняття нового. Сьогодні ми переживаємо той важливий момент, коли одержуємо шанс зробити правильний вибір і, якщо не схибимо, піднятися на зовсім інший рівень розвитку.

Толерантність складається з різних понять. Це сприйняття інших культур, релігій, думок... У яких аспектах українці менш поблажливі? Чого нам потрібно навчитися?

— Толерантному ставленню до державних органів влади. У нас немає поваги до державності, ми лаємо президента, уряд,

Довгі роки ми говорили про незалежність України як про загальну національну ідею. Якою ж має бути ця ідея в українців сьогодні?

— Раніше про це багато говорили, зараз тема «національної ідеї» не така актуальна. Потрібно розбудовувати державу, розвиватися самим, а як ми цей розвиток називатимемо — «національною ідеєю» або якимось по-іншому — не має значення.

Що таке національна ідея? Насамперед, підтримка нації, щоб вона не загинула у культурному і фізичному сенсі цього слова. А коли вона не загине? Коли створюватиме якісний продукт, затребуваний не тільки в межах країни, але й за кордоном. Має бути гарантований суверенітет нації, безпека кожного громадянина. Здавалося б, прості речі, і не потрібно нічого вигадувати.

Ви сказали, що терпимість — наша українська риса. А якщо торкнутися теми «батьків і дітей», чи толерантне молоде покоління до людей похилого віку і чи поблажливі українці-пенсіонери до молоді?

— Батьки завжди невдоволені своїми дітьми. У цьому сенсі я — на боці молодих. Молодість потрібно розуміти, нашим дітям жити сутужніше, вони більш уразливі, агресивніші, борються за місце під сонцем, але така природа молодості. Наші діти амбіційні, прагнуть бути розумними, гарними, літні люди через це вже пройшли. Я б порадив людям у віці не бути категоричними стосовно дітей, онуків. У нас — гарна молодь. Потрібно сказати, що до людей похилого віку українці ставляться з великою повагою. Це теж наша українська особливість. Знаєте, дуже хочеться, щоб молоде покоління жило краще. Є надія, є підстави вірити в те, що так і буде.

Катерина КОЛЕСНИКОВА

(«Вісник»)

